

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

משפטים

(חלק כא שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת משפטים, כה שבט — א' אדר, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

משפטים ג

יחד עם מצות פרישה והגבלה, גם את כל הדיבורים שבאו כהקדמה למתן תורה אבל נוגעים גם לאחר מכן [כמו (שפירש רבינו בחיי³ ש"ו, ויכתוב משה את כל דברי ה"ה היינו), התנאים והי"א אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו'⁵].

ב. והתמיהה בזה אף גדולה מזו:

בדוגמת פירוש רש"י מצינו במכילתא⁶ – אבל רש"י שינה מדברי המכילתא, באופן שפירוש רש"י הוא דלא כמאן!

במכילתא מובאות ג' דעות: "ר' יוסי רבי אסי אומר מתחלת בראשית ועד כאן, רבי אומר מצוות שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כולם, רבי ישמעאל אומר בתחלת הענין מה הוא אומר ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך וגו'⁷ שמטים ויובלות ברכות וקללות בסוף הענין מה הוא אומר אלה החוקים

א. על הפסוק (קרוב לסוף פרשתנו)¹, "ויכתוב משה את כל דברי ה"ה פירש רש"י: "ויכתוב משה – מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה".

כבר נתבאר כמה פעמים, שדרכו של רש"י בפירושו על התורה לפרש פשוטו של מקרא – וצריך להבין: מהו ההכרח בפשוטו של מקרא שמשנה כתב את כל הענינים, "מבראשית ועד מתן תורה" (אע"פ שרובם בסגנון של סיפור ולא בסגנון של "דברי ה"ה") וכן, "מצות שנצטוו במרה", ולא רק חלק מכל זה, או "דברי ה"ה אחרים וכיו"ב?

יתירה מזו: בפסוק כאן כתיב "ויכתוב משה את כל דברי ה"ה" – והיא היא לשון הכתוב לעיל בפסוק², "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה"ה", ושם פירש רש"י, "את כל דברי ה' – מצות פרישה והגבלה". וא"כ מהו הטעם לשנות את פירוש, ויכתוב משה את כל דברי ה"ה בפסוק זה מן הפירוש בפסוק לעיל?

ואפילו אם תמצי לומר שכיון שמצות פרישה והגבלה היתה רק לשעתה (כהכנה למתן תורה), ולכן לא מסתבר שעל זה (בלבד) נאמר "ויכתוב משה", שכן כתיבת משה מורה על ענין שנוגע גם בעתיד, או יתר על כן, על קביעות לדורות – הרי אפשר לפרש, ש"ויכתוב משה" כולל,

(3) פרשתנו עה"פ.

(4) יתרו יט, ה (ושם: ועתה אם גו').

(5) במדה"ג עה"פ, אלו דברים שקדמו למתן תורה". אבל משם אין הוכחה כפי' הבחיי כי אפשר לפרש (בדוחק עכ"פ) שהכוונה היא (ע"ד המכילתא) גם לדברים שקדמו הרבה למ"ת (ולא רק לאלו הסמוכים למ"ת), וכמו שמפרש גם על "ספר הברית".

(6) יתרו יט, יוד.

(7) בהר כה, ב"ג.

(1) כד, ד.

(2) כד, ג.

לשון המכילתא: „לא שמענו מיהיכן (בספר זה) קרא“.

ובכל אופן אינו מובן: מאין לו לרש"י בפשוטו של מקרא ש„ויכתוב משה“ הי' „מבראשית ועד מתן תורה . . מצות שנצטוו במרה“?

ג. להלן, על הפסוקי¹¹, „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם“ פירש רש"י „ספר הברית – מבראשית ועד מ"ת ומצות שנצטוו במרה“.

והנה הטעם שהוצרך רש"י מעיקרא לפרש כאן את התיבות „ספר הברית“, מובן הוא, שהרי לעיל לא נזכר שהדברים שכתב משה הם ספר הברית, ולכן הוצרך רש"י לבאר דהיינו הר.

אבל צריך להבין: למה לו לרש"י לחזור כאן על כל הפרטים (שכבר הזכיר ב„ויכתוב משה“), „מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה“? – הי' לרש"י לומר רק שזהו הספר שכתב משה. וע"ד לשון הרשב"ם כאן: „ספר הברית – דכתיב למעלה ויכתוב משה וגו“.

לכאורה הי' אפשר לומר, שהוצרך רש"י לשוב ולפרט זאת מאחר שבפסוק נאמר בסתם „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם“, אבל לא נתפרש מה קרא וכמה קרא באזניהם (ובלשון המכילתא הנ"ל: „אבל לא שמענו מהיכן קרא“); ולכן מודיענו רש"י, שמה שקרא משה הי' „מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה“ – כל ספר הברית.

אבל באמת אי אפשר לפרש כן, דלפי זה הי' לרש"י לכתוב פירושו על התיבות „ויקרא באזני העם“ ועל כן לבאר (ש„ויקרא“ הוא) „מבראשית כו“; אולם דברי רש"י הם על התיבות

והמשפטים והתורות⁸, אמרו מקבלים אנו עלינו כו“ –

אבל רש"י צירף את ב' הדעות הראשונות יחדיו.

ואפילו אם נאמר שהבנת רש"י במכילתא היא שרבי אינו שולל את הדעה הא', אלא בא להוסיף עליה, שנוסף ל„מתחלת בראשית ועד כאן“ נכללו בכתיבה „מצוות שנצטווה אדם הראשון כו“⁹ – אי אפשר לומר שזהו המקור לפירוש רש"י, שהרי רבי לא מנה רק את המצות שנצטוו במרה (כפירוש רש"י), אלא את כל שאר המצוות (אף אלו שלא הביא רש"י)¹⁰.

נוסף לזה: בלאו הכי קשה לומר, שמקור (או יסוד) פירוש רש"י כאן הוא במכילתא – מאחר שדברי המכילתא אינם באים כפירוש לפסוק „ויכתוב משה“, אלא לפסוקי¹¹, „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם“, ועל זה נאמר שם „אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם“ – היינו, שהנדון במכילתא אינו הכתיבה (מה כתב משה בספר), אלא מה שקרא משה (מספר זה) „באזני העם“. וממילא אין מזה רא"י על „ויכתוב משה“, שהרי אפשר שבכתיבה כלל משה יותר מאשר בקריאה (וכדיוק

(8) בחוקתי כו, מו.

(9) וראה נח"י לרש"י כאן. שבות יהודה למכילתא יתרו שם.

(10) אבל במדרש תנאים דברים (הובא במכילתא הוצאת הארואויטץ בערות) איתא בשם ר' יהודה רק „מצות שנצטוו במרה“ ותו לא. אבל גם לפי גירסא זו יוקשה כדלהלן, שהרי גם שם קאי על הכתוב „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם“ – קרא באזניהם כו, ולא בנוגע לכתיבת ספר הברית.

(11) פרשתנו שם, ז.

אירע לאחר עשרת הדברות, לאחר מתן תורה.

ומצד מחלוקת זו בזמן, מתי נאמרה הפרשה, נמצא שיש גם שינוי בפירוש הפסוק, ויבוא משה ויספר להם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים:

לפי רש"י, "כל דברי ה'" קאי, כנ"ל, על "מצות פרישה והגבלה", ואילו "ואת כל המשפטים" – הן "ז' מצות שנצטוו בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה"¹⁵

ולדעת הרמב"ן¹⁶ ועוד, "כל דברי ה'" היינו דברי ה' לאחר מתן תורה – אתם ראיתם כי מן השמים גוי", ו"כל המשפטים" היינו) כל פרשת משפטים עד לפרשה, "ואל משה אמר גוי".

141 וחילוק זה בין ב' הדיעות גורר גם חילוק בתוכן ה"ברית":

ענינה של ברית הוא לחזק את

בראב"ע כאן – בהמשך כל הפסוקים (הובא ברמב"ן); יתרו כ, כא. וראה אברבנאל כאן: ואמרו חכמי צרפת כי זה נאמר קודם מ"ת. . אבל חכמי ספרד קיימו וקבלו שהי' זה אחר מ"ת כסדר הפרשיות. וראה גם אוה"ח כאן.

15) ויל"ע אם לפרש"י זה גם ז' מצות ב"נ נאמרו להם במרה, וכהדיעה בסנהדרין (נו, ב). ואף שבפ' בשלח (טו, כה) לא הובא בפרש"י ע"ד ז' מצות ב"נ – הרי זהו לפי ששם בא לפרש הלשון, שם שם לו חוק ומשפט גוי". והרי גם כבוד או"א לא הביא רש"י שם אף שהביאו כאן, כי אף שמוכח בואתחנן (ה, טז) ש"אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה" (רש"י שם), מ"מ, מכיון שאין הכרח בלשון הכתוב בבשלח שם ע"ז, אין רש"י מביאו בפ' בשלח. וראה שיחת ש"פ בשלח וש"פ ואתחנן תשכ"ח. וראה לקמן בפנים ובהערה 24.

16) רמב"ן שם. ועד"ז הוא בראב"ע פרשתנו שם, ג.

ספר הברית", ויתירה מזו – אף ללא הוספת "וגוי" (לרמז על המשך הכתוב); ומזה מובן, שמטרתם לפרש (לא מה "ויקרא" אלא) מהו הספר הנקרא בכתוב "ספר הברית".

והדרא קושיא לדוכתא: לשם מה חזר רש"י בשנית על פירושו – בפרטיות?

ד. ויובן בהקדם עוד דיוק בלשון רש"י בפירושו לעיל (הנ"ל), ויכתוב משה – מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה". דלכאורה תיבת "וכתב" מיותרת, שהרי פירוש רש"י הוא על "ויכתוב משה", וא"כ אף בהוספת ו' החיבור לכדה – "מבראשית ועד מתן תורה) ומצות שנצטוו במרה", כבר מובן שהכל בכלל "ויכתוב"?

והביאור בזה:

אודות כללות הפרשה (מ, ואל משה אמר עלה אל ה' גוי") מצינו מחלוקת בין מפרשי התורה – מתי נאמרה פרשה זו ומתי אירעו כל המאורעות הנזכרים בה:

רש"י פירש¹² ש"פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות ובד' בסיון נאמרה לו עלה". והיינו שגם "ויכתוב משה" הי' ביום ד', ודברים אחרים, כגון "ויבן מזבח וכו'", אירעו ביום ה' בסיון¹³.

ולדעת הרמב"ן¹⁴ ועוד, כל זה

12) פרשתנו ד, א. וראה בחיי שם: על דרך הפשט זו קודם מתן תורה. וראה בארוכה לקו"ש כ"ו ע' 153 ואילך.

13) כפרש"י כד, ד ד"ה וישכם בבקר.

14) ראה בארוכה רמב"ן כאן, א. וראה

הכתיבה קיבל הדבר תוספת תוקף, וחזק את התחייבותם והתקשרותם של בני ישראל בברית זו.²¹

ה. ועפ"ז יש לומר, שהטעם שחילק רש"י (בתיבת „וכתב“) את ב' הענינים „מבראשית ועד מתן תורה“ ו„מצוות שנצטוו במרה“, הוא מפני שהם ב' אופני כתיבה:

א) „מבראשית ועד מתן תורה“, סיפור המאורעות כו' מבריאית העולם ועד זמן מתן תורה, כתב משה (את רוב רובם) כאן בסגנון ובצורה כפי שהם כתובים בתורה לפנינו²² (דמהיכא תיתי ששינה, ולמה לו לשנות, וכדמשמע קצת מלשון רש"י גופא: „מבראשית ועד מתן תורה“), וממילא הרי זה בגדר כתיבת פרשיות של תורה;

ב) „וכתב מצוות שנצטוו במרה“, שהן המצוות ד„שבת כבוד אב ואם פרה אדומה ודינין“ – ומוכן שלא ה' משה יכול לכתוב (לדוגמא) בפרה אדומה „זאת חוקת התורה“, ונתתם

הקישור והחיבור בין המשתתפים בברית¹⁷, ובנדון דידן – בין בני ישראל והתורה (וע"י התורה שנתן להם הקב"ה מתקשרים הם גם עם הקב"ה)¹⁸.

ולפי זה מובן, שלדעת רש"י שהברית היתה קודם מתן תורה, הרי הברית היא על (וע"י) הענינים שנתן הקב"ה לישראל קודם מתן תורה, וכפרט על הדברים שבכחם לחזק ביותר את הברית (– הקשר), כגון „כח מעשיו הגיד לעמו“ – מבראשית ועד החודש הזה¹⁹, והברית באה כהכנה והקדמה למתן תורה²⁰ (עשרת הדברות וכו'); אבל לדעת הרמב"ן ועוד – היתה הברית בעיקר על הדברות והציוויים שצוה הקב"ה לאחר מתן תורה.

ולפי זה מובן שכאשר נאמר „ויכתוב משה“ – וקאי זה על כתיבת „ספר הברית“ (הספר הקשור לענין הברית, כאמור להלן בפרשה) – הנה לפי פירוש רש"י הכוונה בזה היא שכתב את „כל דברי ה'“ שכבר נאמרו לבני ישראל עד אותה שעה, דהיינו: „מבראשית ועד מ"ת“ ו„מצוות שנצטוו במרה“.

וכתיבה זו היתה לא (רק) לצורך הקריאה „באזני העם“ לאחר מכן, אלא זה גופא ה' (גם) חלק מהברית: ע"י

17) ראה פרש"י לך טו, י. נצבים כט, יא. וראה רמב"ן כאן „כי זאת אות הברית לבא השנים בחלקים שוים“.

18) ובנדוד' התבטא בזריקת חצי הדם על המזבח וחצי הדם על העם (כרמב"ן הנ"ל). וראה חזקוני כאן פסוק ח. אברכנאל שם. וראה לקו"ש משפטים תש"נ (ס"ד ואילך).

19) כפרש"י בראשית א, א.

20) וראה אוה"ח שם, א.

21) וע"ד דבר שבע"פ שבא אח"כ גם בשטר.

22) היינו עד ס"פ בשלח [מלבד הפסוק טז, לג (פרש"י שם). וכצ"ל לרש"י שם בנוגע פסוקים לדה – אף שהלשון ברש"י הוא „ולא נאמר מקרא זה“, כי בפסוקים שלאח"ז ה"ז מובן בפשטות], ובפ' יתרו מ„בחדש השלישי“ עד פסוק טז. אבל התחלת פ' יתרו או עכ"פ מפסוק יח, יג עד „בחדש השלישי“, שלא נאמר והיה ממחרת עד שנה שני" (פרש"י יח, יג שם) – לא נכתבו. ולהעיר מחידושי הריטב"א מכ"י (ירושלים תשמ"א) לגיטין ס, א ד"ה ואידך „וי"מ שכיון משה רבינו כמה פרשיות עתידות ליכתב בינתיים בין אחת לחברתה וכמה גויל צריך להניח ביניהן כו“.

וראה בארוכה בנוגע ל„ספר הברית“ – השקו"ט והדיעות בזה – תו"ש ח"ט מילואים סל"א פ"ג ד.

ע"י משה כפרשיות התורה (הכוללות מצוות אלו).

ו. ובזה יובן הטעם, שבכוואנו אל הפסוק, "ויקח ספר הברית", צריך רש"י לבאר ולפרש מהו, "ספר הברית":

מאחר שכבר למדנו לעיל שכתב משה ב' ענינים שונים, בב' גדרי כתיבה נפרדים – וכאן כתיב, "ספר הברית" לשון יחיד – צריך רש"י לפרש שספר הברית הזה מורכב מב' ענינים נפרדים אלו: "מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה"; וזה מלמדנו גם שהברית עם בני ישראל היתה על ב' הענינים:

(א) על התורה ולימודה, וזה הי' ע"י כתיבת, "מבראשית ועד מתן תורה", פרשיות התורה.

(ב) על קיום המצוות²⁷ – ע"י כתיבת ה"מצות שנצטוו במרה".

ועפ"ז יומתק, שלאחר שקרא משה את ספר הברית, "באזני העם", אמרו בני ישראל: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"²⁸:

143 "נעשה" – בקשר ל"מצות שנצטוו במרה", שקרא משה; ו"נשמע" בהמשך לקריאת הפרשיות, "מבראשית ועד מתן

(27) ולכאורה זהו תוכן הפלוגתא במכילתא (הג"ל ס"ב): לדעת ר"י ברבי אסי, "מתחלת בראשית עד כאן" הוי עיקר ותוכן קריאת ספר הברית – תורה, וע"ז הי' עיקר הברית: ולדעת רבי, "מצות שנצטוו אדה"ר ומצות שנצטוו בני נח כו' ושאר כל המצות כולם" – עיקרו הוא ברית על מצות.

(28) משא"כ לעיל פסוק ג' אמרו, "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", כי שם היו רק ציוויים ולא "תורה".

אותה אל אלעזר הכהן" ועוד; ולכן מסתבר שלא כתבן משה (באופן ובנוסח שנכתבו לאחר תנ"ך) כפרשיות של תורה, אלא באופן המבטא את תוכן וענין המצוות (וכלשון רש"י: וכתב מצות²³), ולא הי' כאן גדר כתיבת פרשיות של תורה, אלא גדר של כתיבת מצוות²⁴.

ועד"ז ישנו חילוק אם, "ויכתוב משה" הי' קודם מתן תורה או (כהדעות שהי' זה) לאחר מתן תורה.

לפני מתן תורה היו ב' ענינים: פרשיות התורה²⁵ ומצוות שנצטוו במרה, וממילא גם ב"ויכתוב משה" היו ב' סוגי כתיבה, כנ"ל – כתיבת פרשיות התורה וכתיבת מצוות (שנצטוו במרה) שלא כחלק מפרשיות התורה;

אבל לאחר מתן תורה אין טעם לחלק²⁶, אלא, "ויכתוב" הכל באותו אופן – גם המצוות (המשפטים) נכתבו

(23) ולא כתב, "וכתב פרשיות התורה שנצטוו במרה" וכיו"ב.

(24) ואף שבפ' בשלח שם פרש"י, "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה", הרי"ז כהמשך לשון רש"י, "שיתעסקו בהם", דשם לא נצטוו בקיום מצות אלו אלא רק, "שיתעסקו בהם", שילמדם (ראה רמב"ן שם. שיחת ש"פ בשלח, וש"פ ואתחנן הג"ל. לקו"ש חל"א ע' 86 ואילך). וזה שייך רק בפרשיות של תורה – שהוא לא רק דיבור בכלל אלא בפרטים. אבל אי"ז שייך לסגנון הכתיבה, שבמרה בכלל לא נכתבו עדיין פרשיות אלו.

ועפ"ז אולי יש לומר מה שלא פרש"י שם ז' מצות שנצטוו ב"נ (ראה לעיל הערה 15) כי זה לא שייך לענין פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שהרי היו ידועות להם מכבר.

(25) ובזה כלול – המצות שנאמרות בפרשיות אלו בתורה.

(26) ולדחוק, ד"ויכתוב" לצדדין איתמר.

לפרש דלא קאמר חתומה ניתנה שלא נכתבה עד לבסוף אלא שעל הסדר נכתבה דיש פרשיות שנאמרו תחילה לפני אותם הכתובים לפנייהם ולא נכתבה עד שנאמר לו אותה שכתובה לפני וכותב זאת אחריי".

ומבאר המהר"ל³⁵, שפירוש רש"י בפרשתנו אינו בסתירה למאן דאמר תורה חתומה ניתנה (גם לדעת רש"י בפירושו לש"ס, דהיינו ש, לא נכתבה עד סוף מ" – לפי שהי' זה, צורך מצוה", ולכן, אין זה נתינת תורה נחשב רק לכרות ברית"³⁶.

ספר הברית ויקרא באזני העם (ופרש"י עה"פ), ולא הכתוב (ופרש"י) שקדמו – „ויכתוב משה. והרי המדובר כאן הוא בנוגע לכתובת משה. ואולי לא הי' לפני התוס' פרש"י ד"ה ויכתוב משה, וכבכמה כת"י רש"י (שתח"י) שד"ה זה ליתא*. וראה לקמן הערה 40.

35) גו"א פרשתנו עה"פ ויכתוב משה.
36) ראה עד"ז חידושי הרשב"א גיטין שם: „ואלו נאמר דאפילו ר"ל לא אמר אלא שלא הי' כותב כל פרשה ופרשה כמו שנאמרה לו אלא סודרה על פה עד גמר התורה אלא פרשיות שהיו צריכות לשעה הי' כותבן כדי שיראו וילמדו מתוך הכתב" אלא שצ"ע אם שייך „שיראו וילמדו מתוך הכתב". בנוגע ל,ספר הברית". ואולי נקט לשון זה כי קאי (בעיקר) על שמונה פרשיות שנכתבו שהי' צורך השעה (עדמ"ש בגו"א). וכן משום שהי' צורך פרשתנו כאן (מספר אמרי שפר). ע"ש. וראה בארוכה (ובהבא לקמן) תורה שלימה שם פ"ד. ואכ"מ.

(* אבל מסתבר שטעות המעתיק הוא, שדילג מתיבת „במרה" שבפרש"י סוף פסוק ג „במרה" שבסוף ד"ה ויכתוב משה (בפסוק ד). ובאי' מכת"י הנ"ל הועתק על הגליון פרש"י ד"ה ויכתוב משה. ולהעיר שבכתבי יד רש"י הנ"ל, הגירסא בפרש"י ד"ה „ספר הברית" היא: מבראשית עד מ"ת שנצטווה במרה (וט"ס דמוכח הוא).

תורה"²⁹ – וזה הי' ההכנה וההקדמה ללימוד התורה וקיום המצוות שבני ישראל קיבלו על עצמם^{29*} מכאן ולהבא; דע"י קבלה כפולה זו, ובאופן של „ברית", נעשו ישראל ראויים לקבל את התורה.

ז. מן הענינים המופלאים שבפירוש רש"י זה:

בגמרא³⁰ נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש אם „תורה מגילה מגילה ניתנה" (כשנאמרה פרשה למשה הי' כותבה, ולבסוף מ' שנה כשנגמרו כל הפרשיות חיברן בגידין ותפרן" – רש"י³¹), או „תורה חתומה ניתנה" („לא נכתבה עד סוף מ' לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן והנאמרות לו בשנה ראשונה ושני' היו סדורות לו על פה עד שכתבן" – רש"י³²).

והקשו התוס'³³ על מאן דאמר „תורה חתומה ניתנה": „תימה דכתיב ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ופירש רש"י בפ"י חומש דהיינו מבראשית ועד כאן"³⁴, ותירצו „ונראה

29) ומה שע"ד הפשט הקדימו נעשה לנשמע אף בסדרם בספר הברית והסדר ששמעו קריאתו של משה היא תחילה פרשיות התורה מבראשית ועד מ"ת ואח"כ מצות שנצטוו במרה – כי גם ע"ד הפשט עיקר ענין התורה (ל' הוראה) הוא קיום המצוות, מעשה.

29*) כי „נשמע" כאן אין פירושו „שמיעת האזוין" כ"א „קבלת דברים" (רש"י וישב לו, כז), ומכפל לשון הכתוב „נעשה ונשמע", מובן שהן ב' קבלות: „נעשה" היא הקבלה על מצות (עש"י), „נשמע" – „הקבלה" על התורה.

30) גיטין ס, א.

31) גיטין שם ד"ה מגילה.

32) גיטין שם ד"ה חתומה.

33) גיטין שם ד"ה תורה.

34) וצ"ע מה שהתוס' הביאו הפסוק ויקח

„מצות שנצטוו במרה“³⁹ – מאחר שלכתיבת המצות שנצטוו במרה אין כל שייכות לשקלא וטריא בדברי התוס', והקושיא אינה אלא מ„כתיבת בראשית ועד מתן תורה“, שהיא גדר של כתיבת פרשיות של תורה[⁴⁰].

אבל דעת רש"י היא, שמאחר שב' עניני הכתיבה נעשו „ספר הברית“ אפילו הפרשיות מבראשית ועד מתן תורה אינן ענין של כתיבת פרשיות של תורה, אלא – ענין של „ספר הברית“.

ח. מיינה של תורה בפירוש רש"י זה – יש לומר:

אע"פ שכללות ענין הברית הוא הקישור וההתחברות בין כורתי הברית, ובנדון דידן – ההתחברות וההתאחדות של הקב"ה עם בני ישראל, הרי ישנו חילוק בתוכן הברית אם הברית נעשתה לפני מתן תורה או לאחר מתן תורה:

עד מתן תורה היתה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים⁴¹, ונמצא, שהברית שנעשתה קודם מתן תורה עדיין היתה קשורה לגברא ולא

וע"פ הנ"ל יומתק – דעם היות שהכתיבה „מבראשית ועד מתן תורה“ היתה באופן הכתיבה של פרשיות התורה, מכל מקום אין זה בגדר של (כתיבת) פרשיות התורה, אלא כחלק מ„ספר הברית“, שהיו בו גם „מצות שנצטוו במרה“ – וכתיבתן הרי היתה שונה לגמרי מהכתיבה בפרשיות התורה, וב' סוגי הכתיבה יצרו יחדיו „ספר הברית“ אפ"כ.

ומה שהקשו התוס' מפירוש רש"י זה – יש לומר לדעת התוס': מאחר שהפרשיות שכתב משה מבראשית ועד מתן תורה אינן שונות (בצורתן ולשונן) מן הפרשיות הכתובות לאחר זי בתורה³⁷, הרי אע"פ שב„ספר הברית“ צירף אליהן משה גם את המצוות שנצטוו במרה (שלא נכתבו כדרך פרשיות התורה), אין זה מבטל או גורע מכך שהפרשיות מבראשית ועד מתן תורה הן ענין של כתיבת פרשיות התורה.

[ועפ"ז יומתק מה שהעתיקו התוס' מלשון רש"י „מבראשית ועד כאן“³⁸ מבלי להזכיר את סיום לשון רש"י

(37) אבל ראה לעיל הערה 22.

(38) שינוי לשון התוס' „מבראשית ועד כאן“, לא כלשון רש"י לפנינו (וכ"ה בדפוס ראשון ושני דרש"י) „מבראשית ועד מ"ת" – י"ל כי כן היתה גירסתם בפרש"י, וכגירסת המכילתא יתרו שם. ואולי י"ל, כי ס"ל שפרשה זו נאמרה אחרי מ"ת ו„ועד כאן“ כולל גם פ' משפטים. וכמפורש בחידושי הריטב"א מכת"י הנ"ל (גיטין שם ד"ה ור"ל) „כי מתחלה כתב מבראשית עד סוף ואלה המשפטים.“ וצ"ע בכונת המכילתא (יתרו שם) ב„ועד כאן“ – אם כולל רק עד מ"ת או גם פ' משפטים. ולהעיר מהפולגתא במכילתא ריש פרשתנו אם ואלה המשפטים „מסיני“ או „במרה“.

ואכ"מ.

(39) בפשטות יש לומר שלא הי' לפני התוס' סיום לשון רש"י „ומצות שנצטוו במרה“ (וכלשון המכילתא. וראה הערה הקודמת).

(40) ואולי יש לומר, שלכן הביא התוס' פרש"י עה"פ ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם, ולא פרש"י עה"פ ויכתוב משה – כי מזה מובן שזהו בגדר כתיבת התורה. שהרי כתיבת ספר תורה ענינה (ומצותה) הוא (כהמשך הכתוב – וילך לא, יט) „ולמדה את בני ישראל“, לקרות וללמד בה (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 18 ואילך. וש"נ). משא"כ מצד עצם הכתיבה אין מוכרח דהוי גדר כתיבת התורה.

(41) ראה שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

ידה, הרי מובן, שלאחר הכנה כזו הנה זיכוך ועליית הנבראים במתן תורה מצד ממדיגתם ראויים לקבל את התורה שלמעלה מגדר הנבראים.

משא"כ לפי הדעות שהברית היתה לאחרי מתן תורה, הרי בשעת מתן תורה תורה היתה למעלה לגמרי ממדיגתם וענינם, ונתינת התורה היתה בעיקר מצד למעלה⁴⁶.

ט. ועפ"ז יש לבאר החילוק הנ"ל (ס"ה) – שלדעת רש"י היו ב"ויכתוב" ובברית ב' ענינים – תורה ומצוות, ולפי הדעות האחרות ה' זה ענין אחד, (חלק מה)תורה:

מצד גדר הנבראים נרגשת ההתחלקות בין התורה למצוות, וממילא גם בקבלה של ישראל „נעשה“ לעצמו ו„נשמע“ לעצמו.

אבל מצד הבורא אין נרגשת כל התחלקות. כשם שהבורא הוא אחדות הפשוטה, כך ניכר הדבר ומתגלה בתורה כפי שהיא מצד למעלה, שהכל ענין אחד של תורה⁴⁷.

(משיחת ש"פ משפטים תשמ"ב)

46) ראה לקו"ת ראה כח, ב. סה"מ תרמ"ג ע' פד. ובכ"מ.

47) להעיר מלקו"ש חי"ז ע' 415.

לחפצא. ויתירה מזו: אמנם נפעלו ע"י התורה והמצוות (דלפני מתן תורה) על"י וחיבור עם הקב"ה, אבל ה' זה באופן של לפני מתן תורה – ללא יציאה מגדר (תחתון) נברא⁴².

משא"כ לפי הדעות שהברית היתה לאחרי מתן תורה, לאחר א) ביטול הגזירה, ב) ואני המתחיל, ויתירה מזו ג) החידוש ד,אנא נפשי כתבית היבית⁴³ – שנתן הקב"ה והכניס את עצמו כביכול לנצח ותמיד בתורה⁴⁴,

הרי מובן גם, שההתאחדות עם התורה ובאופן של ברית פעלה תכלית ושלמות העל"י בכח"י יציאה לגמרי מגדר נברא.

אבל ישנו עילוי בדעה (דעת רש"י) שהברית היתה לפני מתן תורה – דכיון שאף באותה שעה (לפני מתן תורה) היו „קשורים ענובים תפוסים“⁴⁵ עם בחי' התורה כפי שירדה לנבראים (לפני מתן תורה) ועם בחי' האלקות שנמשכה על

42) כי בהתומ"צ שלפני מ"ת לא ניתן הכח לשנות (תחתון לעליון) החפצא מחול לקדושה – וראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. ובכ"מ.

43) שבת קה, א (כגירסת הע"י שם).

44) ראה תניא פמ"ז.

45) לשון המכילתא יתרו שם – „הרי אתם קשורים ענובים תפוסים מחר באו וקבלו עליכם המצוות“.

